

विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा पेशागत सहायता निर्देशिका, २०८०

प्रस्तावना:- विद्यालय शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर र सक्षमतामा अभिवृद्धि गर्दै विद्यालयलाई सिकाइको केन्द्रको रूपमा विकास गर्न, विद्यार्थीको सिकाइ सहजताका लागि शिक्षकको पेशागत विकासमा सहजीकरण गरी सहायता प्रणालीको विकास तथा परिचालन मार्फत विद्यालयको शिक्षण सिकाइमा सुधार गर्न बाञ्छनिय भएकोले, नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले शिक्षा ऐन, २०२८ को दफा १९क. ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो निर्देशिका जारी गरेको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यो निर्देशिकाको नाम "विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा पेशागत सहायता निर्देशिका, २०८०" रहेको छ ।
- (२) यो निर्देशिका तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,-
- (क) "इकाइ" भन्नाले शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ सम्झनु पर्छ ।
- (ख) "ऐन" भन्नाले शिक्षा ऐन, २०२८ सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "केन्द्र" भन्नाले शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) "नियमावली" भन्नाले शिक्षा नियमावली, २०५९ सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) "विद्यालय" भन्नाले सामुदायिक, संस्थागत, परम्परागत लगायतका स्थानीय तहमा सञ्चालित सबै तह र संरचनाका विद्यालय सम्झनु पर्छ ।
- (च) "मन्त्रालय" भन्नाले नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) "शिक्षा शाखा" भन्नाले स्थानीय तहबाट शिक्षा सम्बन्धी विषय हेर्ने गरी निर्धारण गरिएको शाखा सम्झनु पर्छ र सो शब्दले स्थानीय तहबाट शिक्षा विषय हेर्ने गरी कायम गरिएको महशाखा वा अन्य नाम कायम गरिएको निकायलाई समेत जनाउँदछ ।

(ज) "स्रोत विज्ञ" भन्नाले शिक्षण सिकाईको सहजिकरणको लागि स्थानीय तहबाट नियुक्त स्रोत विज्ञ समझनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

उद्देश्य

३. उद्देश्य: यस निर्देशिकाको उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेका छन्:-

- (क) योग्य र सक्षम स्रोत विज्ञको व्यवस्था गरी विद्यालयको प्रभावकारी निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने,
- (ख) शिक्षण सिकाइमा सुधार गर्ने,
- (ग) उपलब्ध शैक्षिक सेवा सुविधाको परिचालन गरी अधिकतम उपलब्धी हासिल गर्ने,
- (घ) शिक्षकको पेशागत विकास तथा सहयोग सम्बन्धी कार्य गर्न सहजिकरण गर्ने,
- (ङ) सम्बन्धित स्थानीय तह र संघीय निकाय बीच समन्वय कायम गरी शिक्षण सिकाइमा सुधार गर्ने ।

परिच्छेद-३

स्रोत विज्ञ सम्बन्धी व्यवस्था

४. स्रोत विज्ञ सम्बन्धी व्यवस्था (१) विद्यालयको शिक्षण सिकाईको अवस्थाको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणको लागि प्रत्येक स्थानीय तहले पूरा समय कार्य गर्ने गरी स्रोत विज्ञको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्रोत विज्ञको व्यवस्था गर्दा एक स्थानीय तहमा कम्तिमा एक जनासम्म स्रोत विज्ञ राख्न सकिनेछ ।

(३) कुनै स्थानीय तहमा तीस भन्दा बढि विद्यालय सञ्चालन भएको अवस्थामा विद्यालय क्षेत्र निर्धारण गरी एक जनाभन्दा बढि स्रोत विज्ञ राख्न सकिनेछ ।

तर त्यसरी दुई भन्दा बढि स्रोत विज्ञ रहने भएमा प्रत्येक स्रोत विज्ञको कार्य क्षेत्रमा कम्तिमा तीस विद्यालय रहेको हुनु पर्नेछ ।

(४) स्रोत विज्ञ व्यवस्था गर्दा सम्बन्धित स्थानीय तहको उपलब्ध आर्थिक स्रोत र सक्षमताको आधारमा नियुक्त गर्नु पर्नेछ ।

(५) स्रोत विज्ञ नियुक्त गर्नु पर्ने भएमा सो गर्नु अघि कम्तिमा २१ दिनको समय दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरी दरखास्त आह्वान गरी प्राप्त हुन आएका दरखास्त मध्येबाट योग्यतम व्यक्तिलाई छनौट गर्नु पर्नेछ ।

(६) स्रोत विज्ञ छनौटको लागि प्रत्येक स्थानीय तहमा सम्बन्धित जिल्लाको शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइको प्रमुख, सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र जिल्लाभित्रको माध्यमिक तहको वरिष्ठतम शिक्षक मध्येबाट छनौट समितिबाट मनोनित शिक्षक सम्मिलित तीन सदस्य रहेको एक छनौट समिति रहनेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिमको समितिको संयोजक सदस्यहरु मध्ये नेपाल निजामती सेवा तर्फको वरिष्ठ कर्मचारी हुनेछ ।

(८) स्रोत विज्ञ छनौटका आधार अनुसूची मा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

(९) स्रोत विज्ञ छनौट समितिले सबैभन्दा बढि अङ्क प्राप्त गरेको दरखास्तवालालाई नियुक्तिको लागि सिफारिस गर्नेछ ।

५. योग्यता सम्बन्धी व्यवस्था (१) देहाय बमोजिम योग्यता पुरा भएको व्यक्ति स्रोत विज्ञको पदमा नियुक्त हुन योग्य हुनेछ :

(क) नेपाली नागरिक,

(ख) २१ वर्ष उमेर पूरा भई ६५ वर्ष उमेर ननाघेको,

(ग) प्रचलित कानूनले अयोग्य नभएको,

(घ) कुनै राजनैतिक दलको सदस्य नभएको,

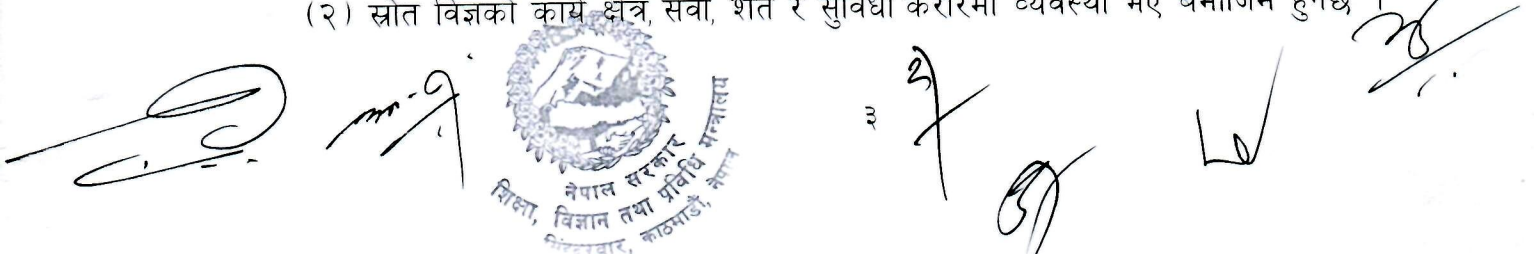
(ङ) लाभको पदमा नरहेको र कुनै संघसंस्थामा पूर्णकालीन काम नगरेको,

(च) शिक्षा शास्त्रमा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त गरेको वा अन्य विषयमा स्नातकोत्तर उत्तीर्ण गरी शिक्षा शास्त्रमा स्नातक वा दश महिने सेवाकालीन तालिम प्राप्त गरेको,

(छ) माध्यमिक शिक्षकको स्थायी पदमा कम्तीमा दश वर्ष अनुभव हासिल गरेको वा नेपाल शिक्षा सेवाको अधिकृतस्तरको पदमा कम्तिमा दश वर्ष सेवा गरेको ।

६. स्रोत विज्ञको नियुक्ति (१) स्रोत विज्ञ छनौट समितिबाट सिफारिस भएको व्यक्तिलाई सम्बन्धित स्थानीय तहले अवधि तोकी करारमा नियुक्त गर्नेछ ।

(२) स्रोत विज्ञको कार्य क्षेत्र, सेवा, शर्त र सुविधा करारमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

The bottom of the page features several handwritten signatures and a circular official stamp. The stamp is from the Ministry of Education, Science and Technology, Nepal, with the text 'नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि विभाग, काठमाडौं, नेपाल' (Government of Nepal, Ministry of Education, Science and Technology, Kathmandu, Nepal). There are also some handwritten marks and numbers, including a '3' and a '2'.

(३) स्रोत विज्ञको कार्य सन्तोषजनक भई बजेटको सुनिश्चित भएको अवस्थामा उक्त करार नविकरण हुन सक्नेछ ।

(४) स्रोत विज्ञको कार्य सन्तोषजनक नभएमा वा निजले प्रचलित कानून बमोजिम कार्य नगरेको अवस्थामा सम्बन्धित स्थानीय तहले निजलाई जुनसुकै बखत हटाउन सक्नेछ ।

(५) करारको अवधि समाप्त भई नविकरण नभएमा बाहेक उपदफा (४) बमोजिम पदबाट हटाउदा सुनुवाईको मनासिव मौका दिनु पर्नेछ ।

७. स्रोत विज्ञको काम र कर्तव्य : (१) स्रोत विज्ञको काम र कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) स्रोत विज्ञ सामान्यतया प्रशासनिक रूपमा नगर/गाउँ शिक्षा समिति प्रति, कार्यक्रमगत रूपमा सम्बन्धित स्थानीय तहको शिक्षा शाखा प्रमुख प्रति, अनगुमन, प्रतिवेदन तथा समन्वयको लागि स्थानीय तह तथा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ प्रति उत्तरदायी रहनु पर्नेछ ।

(ख) तोकिएको क्षेत्रको समूह विद्यालयमा शिक्षक सहयोग सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग गर्ने र क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नु पर्नेछ ।

(ग) सम्बन्धित स्थानीय तहको गाउँ/नगर शिक्षा योजना तथा विद्यालय सुधार योजना निर्माणमा सक्रिय भूमिका निर्वाह गर्ने ।

(घ) समूह विद्यालयको सुपरिवेक्षण, प्राविधिक सहयोग, शिक्षक सहयोग सम्बन्धी वार्षिक कार्यक्रम बनाइ नगर/गाउँ शिक्षा समिति र स्थानीय तहको शिक्षा शाखामा प्रतिवेदन दिने र सूचना प्रवाह गर्ने ।

(ङ) निर्धारित क्षेत्र भित्रका विद्यालय शिक्षासँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सूचनाहरू अद्यावधिक गरी राख्ने र आवश्यकता अनुसार स्थानीय तह तथा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइमा पठाउने ।

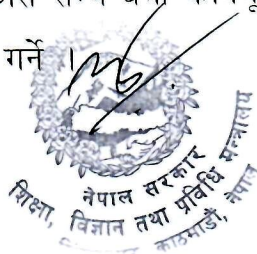
(च) आफ्नो क्षेत्रभित्र शैक्षिक उन्नयन तथा सुधारका लागि समूह विद्यालयहरूको सहयोग तथा सहकार्यमा आवश्यकता अनुसार अनुसन्धानात्मक, रचनात्मक, सहयोगात्मक र सुधारात्मक कार्यहरू सञ्चालन गर्ने, गराउने ।

(छ) स्थानीय/प्रदेश तहको शिक्षासँग सम्बन्धित कानून तथा संघीय कानूनले परिलक्षित गरेका विषयहरूलाई कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गर्ने

- (ज) सिकाइ उपलब्धी वृद्धि हुने क्रियाकलापको बारेमा विद्यालयस्तरीय नियमित बैठकमा छलफल गरी योजना बनाउने ।
- (झ) विद्यालयलाई सिकाइ उपलब्धी वृद्धि गर्ने योजना निर्माण गर्न लगाई सो योजनाको सारांश बनाई नगर/गाउँ शिक्षा समितिमा उपलब्ध गराउने ।
- (ञ) विद्यालयले निर्माण गरेको योजना कार्यान्वयनको अनुगमन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।
- (ट) महिनामा कम्तीमा १० ओटा विद्यालयको निरीक्षण गर्ने, त्यस मध्ये कम्तीमा २ वटा विद्यालयको सघन अनुगमन गर्ने ।
- (ठ) कक्षा अवलोकन गर्दा यस अघिको निर्देशन र पृष्ठपोषण कार्यान्वयनको जानकारी लिई सम्बन्धित शिक्षक र प्रधानाध्यापकसँग यस सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।
- (ड) विद्यालय तथा शिक्षकलाई दिइएको निर्देशन पृष्ठपोषणको अभिलेखीकरण गरी नियमित रूपमा स्थानीय तहको शिक्षा महाशाखा वा शाखामा जानकारी गराउने ।
- (ढ) स्थानीय तहबाट दिइएको कार्यदिशभिन्न रहि विद्यालय व्यवस्थापन समिति र प्रधानाध्यापकबाट सम्पादित कार्यको अनुगमन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने ।
- (ण) शिक्षकको पेशागत विकासको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा केन्द्र तथा तालिम प्रदायक संस्थाको निर्देशानुसारका काम गर्ने ।
- (त) आवश्यकता अनुसार रोष्टर प्रशिक्षक छनौट गरी तालिम सञ्चालनमा सहयोग गर्ने ।
- (थ) शिक्षकको पेशागत विकास कार्यक्रमको संस्थागत परामर्श (Institutional Councelling) चरण अन्तर्गत र अन्य समयमा समेत तालिम प्राप्त शिक्षकहरूको सुपरिवेक्षण सेवा र पेशागत सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- (द) सेवा क्षेत्रभिन्न शिक्षकले प्रत्येक मोड्युल तालिम पुरा गरेको विवरण अद्यावधिक बनाई राख्ने र मोड्युल पुरा गर्नेलाई केन्द्र वा तालिम प्रदायक संस्थाको निर्देशानुसार प्रमाणपत्र सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- (ध) प्राविधिक सहयोगका लागि सम्बन्धित शैक्षिक तालिम केन्द्र तथा केन्द्रसँग सम्पर्क र समन्वय गर्ने ।
- (न) शैक्षिक तालिम केन्द्रको सहकार्य तथा समन्वयमा शिक्षण सिकाइ शैक्षिक गुणस्तर र पेशागत विकास सम्बन्धमा कार्यमूलक अनुसन्धान, घटना अध्ययन आदि सञ्चालन गर्ने र प्रबोधीकरण गर्ने ।

(प) शिक्षक तालिम, पेशागत विकास तथा अभिमुखिकरणका सम्बन्धमा तालिम केन्द्र तथा इकाईबाट निर्धारण भई आएका कार्य गर्ने ।

(फ) सम्बन्धित शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, शैक्षिक तालिम केन्द्र, स्थानीय तहले तोके बमोजिमका कार्य गर्ने ।

(२) स्रोत विज्ञको अन्य काम र कर्तव्य करार पत्र तथा सम्बन्धित स्थानीय तहबाट निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ । त्यसरी काम र कर्तव्य निर्धारण गर्दा निश्चित कार्य गर्ने गरी अधिकार प्रदान गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद-४

विविध

८. समुह सुपरीवेक्षण सम्बन्धी व्यवस्था: (१) यस निर्देशिका बमोजिम स्रोत विज्ञ नियुक्त नभएको अवस्थामा सम्बन्धित स्थानीय तहले तीन जनासम्मको विज्ञको समुह तयार गरी एक वा एक भन्दा बढि विद्यालयको निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम समुहमा रहने विज्ञको योग्यता यस निर्देशिकाको दफा ५ बमोजिम हुनु पर्नेछ ।

(३) स्रोत विज्ञ समुहबाट हुने निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था स्थानीय तहबाट निर्धारण भए बमोजिम हुनेछ ।

९. आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्ने: स्थानीय तहले यस निर्देशिका बमोजिम रहने स्रोत विज्ञ, विद्यालय निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण, स्थानीय तहमा पेश हुने प्रतिवेदन तथा स्रोत विज्ञको कार्य सञ्चालनका विषयमा आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

१०. क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम गर्न सक्ने: केन्द्र, तालिम प्रदायक संस्था तथा स्थानीय तहले स्रोत विज्ञ तथा विद्यालय शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यहरू गर्न सक्नेछन् ।

११. आर्थिक स्रोत सम्बन्धी व्यवस्था: (१) स्रोत विज्ञले प्राप्त गर्ने तलव, भत्ता तथा अन्य सुविधा स्थानीय तहले व्यवस्था गरे बमोजिम हुनेछ ।

(२) स्रोत विज्ञको कार्य गर्ने स्थान, कार्य सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था र तत् सम्बन्धी हुने खर्च सम्बन्धित स्थानीय तहबाट व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

१२. अन्यत्र कामकाजमा लगाउन नहुने: (१) स्रोत विज्ञलाई विद्यालय निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गरी विद्यालयको शिक्षण सिकाईको सुधार गर्ने सम्बन्धी कार्यमा मात्र खटाउनु पर्नेछ ।

(२) स्रोत विज्ञले विद्यालय विकासको लागि विद्यालयकै कामकाजमा मात्र खटिनु पर्नेछ ।

१३. करार सम्बन्धी व्यवस्था : (१) स्रोत विज्ञको करार अवधि बढिमा एक वर्षको हुनेछ ।

(२) स्रोत विज्ञको पारिश्रमिक नेपाल सरकारको राजपत्राङ्कित द्वितीय श्रेणीको अधिकृत सरह हुने गरी व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(३) स्रोत विज्ञले प्राप्त गर्ने अन्य सुविधाका विषय सम्बन्धित स्थानीय तहबाट निर्धारण भई करारमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

१४. खारेजी र बचाउ: (१) स्रोतव्यक्ति व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१ खारेज गरिएको छ ।

(२) स्रोतव्यक्ति व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७१ बमोजिम भए गरेका कार्यहरू यसै निर्देशिका बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

अनुसूची

(दफा ४ को उपदफा (द) संग सम्बन्धित)

स्रोत विज्ञ छनोटका आधार

१. स्रोत विज्ञको छनोट १०० पूर्णाङ्कको आधारमा हुनेछ ।

२. पूर्णाङ्क १०० लाई देहाय बमोजिम हुने गरी अङ्क विभाजन गरिएको छ:-

(क) प्रस्तावना	१५
(ख) प्रस्तुतीकरण	१०
(ग) शैक्षिक योग्यता	१०
(घ) नेतृत्व सीप	१०
(ङ) कार्य अनुभव	२०
(च) समुह छलफल	५
(छ) समस्या समाधान सीप	१०
(ज) अन्तरवार्ता वापत	२०
जम्मा	१००

उल्लिखित अङ्क प्रदान गर्ने विस्तृतिकरण

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

(क) प्रस्तावना:

(प्रस्तावना अन्तर्गत स्थानीय तह भित्रको विद्यालहरूको शैक्षिक, भौतिक तथा व्यवस्थापकीय विकास सँग सम्बन्धित रहेर लेख्नु पर्ने छ। जसमा देहायका बुदाँहरू उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ)

- १ पृष्ठभूमि
- २ प्रस्तावनाको उद्देश्य
- ३ प्रस्तावनाको औचित्य
- ४ प्रस्तावनाको सीमा
- ५ वर्तमान अवस्था (तथ्यांकगत प्रस्तुती)
- ६ विद्यालय विकासको रणनीति
- ७ स्रोत साधनको व्यवस्था
- ८ भावी स्वरूप ।

(ख) प्रस्तुतीकरण:

(यस अन्तर्गत प्रस्तावनामा लेखिएका विषयवस्तुलाई संक्षिप्त रूपमा निर्णायक मण्डल समक्ष प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ)

(ग) शैक्षिक योग्यता:

(शैक्षिक योग्यताको अंक दिदाँ न्युनतम योग्यताको लागि प्रथम श्रेणी भए ७, द्वितीय श्रेणी भए ५ र तृतीय श्रेणी भए ४ दिने र सो भन्दा एक तह माथिल्लो शैक्षिक योग्यता समेत भए प्रथम श्रेणीको ३, द्वितीय श्रेणीको भए २ र तृतीय श्रेणीको भए १ अंक थप दिने)

(घ) नेतृत्व सीप:

(यस भित्र समुहलाई कसरी नेतृत्व प्रदान गर्न सक्छ भनि समुह छलफलकै क्रममा मूल्यांकन गरी अंक दिने)

(ङ) कार्य अनुभव :

(यस अन्तर्गत सम्बन्धित अनुभवको प्रति वर्ष २ अंकको दरले बढीमा २० अंक सम्म दिने, चानचुन महिना र गतेको अंक नदिने)

(च) समुह छलफल :

(यस अन्तर्गत कुनै विज्ञ समुह निर्माण गरी वा स्रोत विज्ञको निवेदन दिने उमेद्वारहरू बीच नै छलफल चलाई मूल्यांकन गरी अंक दिने)

(छ) समस्या समाधान सीप:

(यस अन्तर्गत कुनै शैक्षिक समस्या उमेद्वारलाई दिई कुनै समस्यामा निजले दिने तार्किक जवाफको आधारमा मूल्यांकन गर्ने)

(ज) अन्तरवार्ता वापत अंक दिदाँ व्यक्तित्व, विषयवस्तुको ज्ञान, पहिरन तथा समसामयिक विषयवस्तुको ज्ञानलाई प्रति क्षेत्र वढीमा ५ अंकको दरले २० अंक दिने)

माथि उल्लेख गरिएको आधारहरू शैक्षिक योग्यता र कार्य अनुभव वापतको अङ्क बाहेक अन्य शिर्षकमा अङ्क दिदा सोको एकीन गरी प्रत्येक विषयमा ३५ प्रतिशत भन्दा कम र ७० प्रतिशत भन्दा बढी अंक दिनु परे सोको आधार, कारण र पुष्ट्याई समेत उल्लेख गर्नु पर्नेछ

